

# ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ

## ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

ΦΙΛΕ ΚΥΡΙΕ MARINE Π. ΒΡΕΤΕ,

Ἀπὸ ὀκτώ ἤδη δεκαετηρίδων, ἀφ' οὗ τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἤρχισε νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἐκείνης πνευματικῆς νάρκης, εἰς ἣν ὁ βαρὺς τῆς δουλείας χειμὼν εἶχε βυθίσει αὐτὸ, καὶ, οἷον νέου ἤδη ἔαρος ἀρχομένου, νέαν πνευματικὴν ζωὴν εἰς τὰ διάφορα μέρη ἐαυτοῦ νὰ αἰσθάνηται διαχεομένην, τὸ περὶ κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης ζήτημα πολλακίς ἀνακινήθη ὑπὸ τῶν λογίων ὁμογενῶν καὶ ἔπρεπε φυσικῶς τῷ λόγῳ ν' ἀνακινήθῃ. Πόσον τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι σπουδαῖον καὶ πόσῃ ἢ τοιαύτῃ ἢ τοιαύτῃ λύσει αὐτοῦ ἔγει ἐπιβροχὴν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ γένους ἡμῶν ἀναπτύξεως, εὐκόλως καταλαμβάνει ὅστις ἀναλογισθῇ, ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι μόνον τὸ ὄργανον τῆς εἰς ἀλλήλους μεταδόσεως τῶν ἡμετέρων ἐνοιῶν, ἀλλὰ καὶ μέσον κυριώτερον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, τῆς αὐξήσεως καὶ διευκρινήσεως τῶν ἡμετέρων γνώσεων. Διὰ τῶν λέξεων οὐχὶ μόνον ὀρίζονται τὰ ἄλλως ἀόριστα καὶ μονιμοῦνται τὰ ἄλλως βέοντα στοιχεῖα τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως, ἀλλὰ καὶ διευκολύνεται τὰ μέγιστα ἡ ποικίλη τῶν ἐνοιῶν πρὸς ἀλλήλας σύγκρισις, ἐπομένως ἡ εὐρεσις τῶν ποικίλων αὐτῶν ἀναφορῶν. Οὕτω δὲ εὐρύνεται μὲν ὁ ὀρίζων τῶν ἡμετέρων γνώσεων, κατορθοῦται δὲ ἡ συστηματικὴ αὐτῶν διάταξις καὶ ἡ ἀναγωγὴ αὐτῶν εἰς μίαν ἐνότητα. Αἱ λέξεις χρησιμεύουσιν εἰς τὰς διανοητικὰς ἐργασίας τοῦ πνεύματος, ὡς εἰς τὰς ἀριθμητικὰς οἱ ἀραβικοὶ χαρακτῆρες, δι' ὧν ἡ σύγκρισις καὶ συναφίς τῶν ἀριθμῶν καὶ ἡ εὐρεσις τῶν πολυπλόκων αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἀναφορῶν ἐξευμαρίζεται θαυμασίως. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἄρα ἀνάπτυξις ἀνευ γλώσσης ἐπιτηδεύει εἶναι ἀδύνατος· ἡ δὲ γλῶσσα παριστάνει τὸν βαθμὸν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν τε λαῶν καὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἀνθρώπων μορφώσεως. Ἐκ τῶν ῥηθέντων καταφαίνεται πόσον ἀναγκαῖα εἶναι ἡ τῆς γλώσσης ἐπιμέλεια καὶ παρασκευασίς ὡς μέσου προαπαιτουμένου πάσης περὶ τὴν ἐπιστήμην σπουδῆς, ἐπομένως πόσου λόγου ἀξίον καθίσταται τὸ ζήτημα περὶ τῆς παραδεκτέας κοινῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους γλώσσης.

Πληρῶν τὴν ἡμετέραν ἐπιθυμίαν ἐκφέρω ἐνταῦθα μετὰ πάσης συντομίας αὐτοσχέδιον περὶ τοῦ ῥηθέντος ζητήματος γνώμην, ἥτις, ὡς τοιαύτη, εἶναι βεβαίως ἐν πολλοῖς ἀτελής καὶ ἐπιδεκτικὴ ἀναπτύξεώς τε καὶ διορθώσεως, ἀλλὰ κατὰ τὰς βάσεις μοι φαίνεται ἱκανῶς στερεὰ, θεμελιωμένη ἐπὶ τῆς πέτρας τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Περὶ τὴν κρίνω ἐνταῦθα τὴν ἱστορικὴν ἐκθεσιν τῶν διαφόρων γνώμων, αἵτινες ὑπὸ διαφόρων εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος προστάθησαν μέχρι τοῦδε· ἀρκεῖ δὲ νὰ εἶπω, ὅτι τρεῖς κυριώτεραι γνώμαι, ὧν ἑκάστη ἐπιδέχεται διαφορὰς τινὰς λεπτοτέρας, διαιροῦσιν νῦν τοὺς λογίους τοῦ γένους. Οἱ μὲν αὐτῶν πιστεύουσιν, ὅτι ἡ κοινὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους γλῶσσα ὑπάρχει ἤδη ὠρισμένη, κατ' εἶδος τοῦλάχιστον, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ· εἶναι δηλονότι αὕτη ἡ χυδαία γλῶσσα, ὅποια ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ αὐτομάτως μορφωθείσα λαλεῖται. Οἱ δὲ, καταφρονοῦντες τὴν ῥηθεῖσαν γλῶσσαν ὡς πτωχὴν καὶ πολὺ βραβαρίζουσαν, δοξάζουσι τούναντίον, ὅτι κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα πρέπει νὰ δογματισθῇ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ὥστε ταύτης ἡ χρῆσις ἀπαιτεῖται νὰ ἐκταθῇ βαθμηδὸν καὶ καταστῇ γενικὴ. Οἱ δὲ, κρίνοντες τὴν μὲν χυδαίαν γλῶσσαν ἀνεπιτήδειον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ γένους ἀνάπτυξιν διὰ τε τὴν πτωχείαν τῆς ὕλης καὶ τὸ ἀκανόνιστον καὶ ἀόριστον τοῦ βραβαρίζοντος εἶδους, τὴν δὲ ἀνάστασιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς εἰς τὰς διαφορὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου σχέσεις ἀδύνατον, ἀσπάζονται μέσῃν τινὰ τῶν ῥηθεισῶν δύο γνώμην, ἀποφαινόμενοι, ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ διαπλασθῇ κοινὴ τις τοῦ γένους γλῶσσα, μὴ μακρονομένη, μήτε καθ' ὕλην, μήτε κατ' εἶδος, ἀπὸ τῆς χυδαίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ν' ἀποβαίῃ εἰς τὸν λαὸν ἀκατάληπτος, διορθουμένη δὲ καὶ ῥυθμιζομένη, ὅσον ἐνδέχεται, κατὰ τὸν τύπον τῆς ἀρχαίας καὶ ἐκ τοῦ θησαυροῦ ἐκείνης πλουτιζομένη. Ἄς ἐξετάσωμεν ἐκάστην τῶν γνώμων τούτων ἰδίως.

Ἡ πρώτη τῶν ῥηθεισῶν γνώμων εἶναι καθ' ἡμᾶς ἀπαράδεκτος· α) διότι ἤθελεν ἐμποδίσει καὶ αὐτὴν τὴν δυνατὴν καὶ εὐκόλον πρὸς τὸν ἀρχαῖον τύπον τῆς γλώσσης

προσέγγισιν, καθιερούσα πάντα τυχαίον βαρβαρισμὸν ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ, ὅτι εὐρίσκειται ἤδη εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ ἐπαρχίας τίνος ἢ νήσου Ἑλληνικῆς. β) Διότι ἤθελεν ἐμβάλει ἡμᾶς εἰς λαθύρινθον δυσεξίτητον ποικιλωτάτων χυδαίων τύπων καὶ εἰς ἀδιαλύτους ἐρίδας. Ἐάν δὲν πρέπη νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὸ ἀδύνατον, τὴν ἀνάστασιν δηλονότι τῆς ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου κόσμου πρὸ αἰώνων ταφείσης προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης, διατί νὰ ἀμελήσωμεν καὶ αὐτοῦ τοῦ δυνατοῦ καὶ εὐκόλου, τῆς ἐρικτιῆς δηλονότι διορθώσεως τῆς χυδαίας γλώσσης καὶ τῆς εὐκατορθώτου διατυπώσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Γραμματικὴν; Διατί νὰ καθιερώσωμεν παρεφθαρμένους τινὰς καὶ βαρβάρους τύπους, οἵτινες εὐκόλως διορθοῦνται καὶ εὐκόλως εἰσαγονταὶ διορθωμένοι εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ, ὡς μὴ διαφέροντες πολὺ τῶν συνήθων ἢ ὡς εὐκόλως ὑπ' αὐτοῦ ἐννοούμενοι; Διατί π. χ. νὰ λέγωμεν καὶ γράφωμεν ἢ γρηᾶ, ἢ γρηαῖς· ἢ πόλη, τῆς πόλης· ὁ κόρακας, τοῦ κόρακα· ὁ βασιλιάς, τοῦ βασιλιά· ἐκειός, ἐκειοῦ· πᾶς, πᾶμε, πᾶτε, πᾶν· λές, λέτε, λέμε, λέν· ἐλεγόμουν, ἐλεγόσουν, ἐλεγόταν, ἐλεγόμασθε, ἐλεγόσασθε, ἐλεγόντων, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα βάρβαρα καὶ παρακεκοιμένα, ἢ καὶ ἐτι βαρβαρώτερα, ἐνῶ δυνάμεθα ἀντ' αὐτῶν νὰ λέγωμεν καὶ γράφωμεν ὀρθότερα, εἰς δὲ τὸν λαὸν ἐπίσης καταληπτὰ, ἢ γραῖα, αἱ γραῖαι· ἢ πόλις, τῆς πόλεως· ὁ κόραξ, τοῦ κόρακος· ὁ βασιλεὺς, τοῦ βασιλέως· ἐκεῖνος, ἐκεῖνου· ὑπάγετε, ὑπάγομεν, ὑπάγετε, ὑπάγουσι· λέγεις, λέγομεν, λέγετε, λέγουσιν· ἐλεγόμην, ἐλέγεσο, ἐλέγετο· ἐλεγόμεθα, ἐλέγεσθε, ἐλέγοντο; Καὶ ἂν δὲ τις ἀποφασίσῃ ἐναντίον τοῦ ὀρθοῦ λόγου νὰ θυσιάσῃ τόσους τύπους τῆς ἀρχαίας Γραμματικῆς, δυναμένους εὐκόλως καὶ εὐκαταλήπτως νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν κοινὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους γλώσσαν, νὰ καθιερώσῃ δὲ τοὺς συνήθεις βαρβαρισμούς, μένει πάλιν τὸ ἐξῆς πολλῶν δυσχερειῶν καὶ ἀδιαλύτων ἐρίδων ἐγκυον ζήτημα. Ἐπειδὴ ἡ χυδαία γλώσσα δὲν εἶναι μία καὶ ὁμοιόμορφος, ἀλλὰ διαιρεῖται εἰς διαφόρους τοπικὰς διαλέκτους, οἷον τὴν Πελοποννησιακὴν, τὴν Ἐπτανησιακὴν, τὴν Ἡπειρωτικὴν, τὴν Θεσσαλικὴν, τὴν Χιακὴν, τὴν Κυπριακὴν, κ. τ. λ., πῶς ὀριστέον τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων γλώσσαν; Πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο τρεῖς διάφοροι ἀποκρίσεις εἶναι δυναταί, αἱ ἐξῆς·

α'. Δυνάμεθα νὰ καθιερώσωμεν ὡς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων γλώσσαν μίαν τινὰ τῶν διαφόρων τοπικῶν διαλέκτων, ἀποδοκιμάζοντες τὰς λοιπὰς. Ἀλλὰ τότε τίνα τούτων προτιμητέον; Πῶς θέλουσι συμφωνῆσαι εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῆς οἱ διάφοροι διαλέκτους λαλοῦντες Ἑλληνικοὶ λαοί; ἢ διὰ τίνος νομοθεσίας θέλουσιν ὑποχρεωθῆ; ἐπὶ τίνος δὲ ἀρχῆς θέλει στηριχθῆ ἡ ἐκλογὴ ἢ ἡ νομοθεσία; ἐπὶ τῆς πλειονοψηφίας; οὐδὲν τούτου ἀτοπώτερον. Ἡ κρίσις περὶ τοῦ ἐπιτηδαιότερου τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης ὀργάνου, ὁποῖον εἶναι ἡ γλώσσα, εἰς μόνον ἀνήκει τὸν νοῦν· νοῦς ὅμως καὶ ἀριθμὸς εἶναι πάντα ξένα πρὸς ἀλλήλα καὶ ἀλλότρια. Ἐπὶ τῆς μεγαλητέρας πρὸς τοὺς τύπους τῆς ἀρχαίας Γραμματικῆς συμφωνίας; ἀλλὰ τότε διατί νὰ μὴ διατυπωθῆ ἡ κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλώσσα ἐτι συμφωνοτέρα πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἀπεκδυομένη ὅσον πλείονας βαρβαρισμούς δύναται ν' ἀπεκδυθῆ χωρὶς νὰ καταστῆ πρὸς τὸν λαὸν ξένη καὶ ἀκατάληπτος;

β'. Δυνατὸν νὰ δοθῆ κύρος ἴσον εἰς πάσας τὰς τοπικὰς διαλέκτους καὶ ἀρεθῆ εἰς πάντα ἐλευθέρῃ ἢ ἐκλογῇ τῆς διαλέκτου, ἐν ἣ θέλει νὰ λαλῆ καὶ γράφῃ. Ἀλλὰ τότε τὸ Ἑλληνικὸν γένος, καὶ μόνον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, οὐδεμίαν θέλει ἔχει γλώσσαν κοινήν, ἐπομένως οὐδεμίαν θέλει ἔχει γλώσσαν ἱκανῶς πλουσίαν καὶ προσηκόντως διατυπωμένην, ἐπιτηδείαν εἰς πλήρη παράστασιν τοῦ μεγάλου καὶ καθ' ἡμέραν αὐξανομένου ἀριθμοῦ τῶν τεχνικῶν, ἐπιστημονικῶν κ. τ. λ. ἐννοιῶν, εἰς διάκρισιν τῶν λεπτοτάτων κῦττων διαφορῶν καὶ ἀποχρώσεων πρὸς ἀλλήλας, εἰς πλήρη καὶ ἀκριβῆ μετάφρασιν τῶν ἐκλεκτῶν ποιημάτων, τῶν ῥητορικῶν, φιλοσοφικῶν, ἱστορικῶν, ἐπιστημονικῶν ἀριστουργημάτων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν· διότι ἡ διαπλάσις γλώσσης τοιαύτης εἶναι μέγα καὶ δυσχερέστατον ἔργον, ἀπαιτοῦν ἐπ' αἰῶνας τὴν συνεργίαν πάντων τῶν λογίων καὶ σοφῶν τοῦ ἔθνους· καθίσταται δὲ ἀδύνατος, ὅταν αἱ πνευματικαὶ τούτου δυνάμεις δὲν συνεργάζωνται πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἀλλὰ διαιρῶνται καὶ κατατέμνωνται, ἀσχαλούμεναι εἰς διάπλασιν πολλῶν ὁμοῦ διαλέκτων· ἐάν μάλιστα τὸ ἔθνος τύχῃ ὄν οὕτω μικρὸν, ὡς τὸ ἡμέτερον, καὶ αἱ σοφοὶ αὐτοῦ ὀλιγάριθμοι.

γ'. Δυνατὸν νὰ συγχωρηθῆ ἡ ἀναμιξὴ χρῆσις τῶν διαφόρων διαλεκτικῶν τύπων, θεωρουμένων πάντων ἐπίσης ὀρθῶν καὶ εὐχρήστων· ἀλλὰ τότε πᾶς λόγος προφορικὸς ἢ γραπτὸς θέλει εἶσθαι γελοῖον φῶμα ἀνομοίων τύπων, πολυμιγῆς τις καὶ ἀηδὴς φωνῶν κυκείων. Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν χυδαϊκῶν τύπων, ὧν ἕκαστος λογίζεται ἔχων ἴσον δικαίωμα ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῆς γλώσσης, ἤθελε καταστῆ ἡ σύνταξις Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀδύνατος. Καὶ ὅμως ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἔχῃ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα, ὡς πᾶσαι τῶν πε-

πολιτισμένων ἔθνων αἱ γλώσσαι, κοινήν τινα Γραμματικὴν περιέχουσιν τοὺς κανόνας, πρὸς οὓς ὀφείλει νὰ ρυθμίζηται πᾶς ὁ θέλων νὰ λαλῆ καὶ γράφῃ ὀρθῶς τὴν γλῶσσαν, εἴτε ὁμογενῆς, εἴτε ἀλλογενῆς.

Ἐκ τῶν ῥηθέντων συνάγεται, ὅτι αἱ διάφοροι τοπικαὶ διάλεκτοι, εἰς ἃς ἡ χυδαία τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα διαιρεῖται, δύνανται μὲν νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἄσματα δημοτικά, εἰς κωμωδίας, εἰς μύθους καὶ διηγήματα, ὠρισμένα πρὸς διδασκαλίαν καὶ τέρψιν τοῦ ὄχλου, οὐχὶ ὁμῶς καὶ εἰς σπουδαίαν καὶ ὑψηλὴν ποιήσιν, εἰς ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, εἰς νομοθεσίαν, δικηγορίαν κ. τ. λ. Πᾶσαι τῶν μεγάλων καὶ πεφωτισμένων τῆς Εὐρώπης ἔθνων αἱ γλώσσαι ἔχουσιν, ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα, διαφόρους ἀδιαπλάστους διαλέκτους, ἀλλήν ἐν ἄλλῃ ἐπαρχίᾳ ὑπὸ τοῦ ὄχλου λαλουμένης, ὧν γίνεται χρῆσις εἰς ἄσματα δημοτικά, εἰς κωμωδίας κ. τ. λ. οὐδεὶς ὁμῶς οὐδεμίαν τῶν ῥηθειῶν διαλέκτων μεταχειρίζεται εἰς σύνταξιν ποιήματος σπουδαίου, συγγράμματος ἐπιστημονικοῦ, ἢ ὠρισμένου εἰς χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν παιδείας μετόχων ἢ γεγραμμισμένων· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ποιήματα καὶ συγγράμματα συντάσσονται εἰς τὴν κοινήν τοῦ ἔθνους καὶ γραμματικῆς κεκκονισμένην γλῶσσαν.

Ἐοχόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς δευτέρας τῶν ῥηθειῶν γνώμων, καθ' ἣν κοινή τοῦ ἡμετέρου γένους γλῶσσα πρέπει νὰ ὀρισθῆ ἡ ἀρχαία Ἑλληνική. Ἐὰν ἡ ἀρχαιότης ἐκληφθῆ ἐνταῦθα κατὰ τε τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, ἦτοι κατὰ τε τὸ λεξικὸν καὶ κατὰ τὴν Γραμματικὴν, ἐννοοῦμεν ἀμέσως, ὅτι οἱ τὴν ῥηθεῖσαν γνώμην ἀποφαινόμενοι ἀποφαίνονται τὸ ἀδύνατον. Τὸ λεξικὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι ὅλως ἀνεπαρκές εἰς παράστασιν τῶν πολυαριθμῶν ἐννοιῶν, μὲ ὅσας ἢ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων αἰώνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν γενομένη πρόοδος τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐπλούτισε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· ἀνάγκη δὲ πᾶσα νὰ δημιουργηθῶσι πολυαριθμοὶ νέαι λέξεις εἰς παράστασιν τῶν νεωτέρων ἐκείνων ἐννοιῶν. Ἀλλ' οὕτως ἡ ἀρχαία Ἑλληνική γλῶσσα δὲν μένει πλέον ἀληθῶς ἀρχαία· θέλει ὁμοιάζει ἀρχαίον ἀγάλμα ἐνδεομένον κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νέου συρμοῦ, ἢ ὠπλισμένον μὲ πυροβόλον, ἢ τηλεσκόπιον, ἢ μικροσκόπον κ. τ. λ., ἀνάγκη ἄρα νὰ νοηθῆ ἐνταῦθα ἡ ἀρχαία Ἑλληνική γλῶσσα μόνον κατὰ τὸ εἶδος, ἦτοι κατὰ τὴν Γραμματικὴν.

Ἀλλὰ καὶ ἂν κατὰ τὴν περιορισμένην ταύτην σημασίαν νοηθῆ, ἡ κοινή αὐτῆς χρῆσις μένει ἀκατόρθωτος. Πολλοὶ τύποι τῆς ἀρχαίας Γραμματικῆς κατέστησαν ἀπ' αἰώνων εἰς τὸν λαὸν πάντῃ ξένοι καὶ ἀκατάληπτοι, πολὺ δὲ ἄλλοτριωτέρα κατέστη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχαία σύνταξις· διότι ἡ νέα τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα μιμεῖται τὸ ἀνεπτυγμένον τῶν νεωτέρων τῆς Εὐρώπης γλωσσῶν, ἐκφράζουσα διὰ προθέσεων πολλὰς ἀναφοράς, ὀηλουμένας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ διὰ τῆς καταλήξεως, ἀναλύουσα δὲ συνηθέστερον τὰς μετοχὰς εἰς προτάσεις ἀναφορικὰς, αἰτιολογικὰς, ὑποθετικὰς, ἐναντιωματικὰς κ. τ. λ., ἢ ὅ' ἀκριθῆς χρῆσις τῶν ἐγκλίσεων, τῆς ἐνεργητικῆς καὶ τῆς μέσης φωνῆς τῶν ῥημάτων καὶ ἔτι πολλῶν μορίων, ἀπαιτεῖ διακρίσεις οὕτω λεπτὰς, ὅποια ὑπερβαίνουσι τὴν δύναμιν τῆς πνευματικῆς τοῦ λαοῦ ὀράσεως. Τοιαύτη οὖσα ἡ ἀρχαία Ἑλληνική γλῶσσα καὶ τόσον τοῦ λαοῦ ἄλλοτρία, εἶναι ἀπίστευτον ὅτι θελεῖ ποτὲ καταστῆ καταληπτὴ εἰς αὐτὸν, ἀδύνατον δὲ νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὰ στόματα αὐτοῦ. Ὅτι καὶ ἂν εἰπωσὶ τινες, ἀραρπαζόμενοι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας ἢ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς κρίσεως, ἡ ἀρχαία Ἑλληνική γλῶσσα δὲν δύναται νὰ ἐγεροθῆ ἐκ τοῦ τάφου καὶ καταστῆ ζῶσα τοῦ λαοῦ γλῶσσα.

Ὅθεν ὀφείλουσι μὲν αἱ νέοι ὁμογενεῖς, ὅσοι θηρεύουσιν ἐν τοῖς Γυμνασίοις καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀνωτέραν παιδείαν, νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν σπουδὴν περὶ τὴν ἀπαράμιλλον γλῶσσαν τῶν ἡμετέρων προγόνων καὶ ἀσκῶνται ἐπιμελῶς εἰς τὸ γράφειν αὐτὴν εὐχερῶς καὶ κομψῶς, ἵνα μεταχειρίζωνται αὐτὴν εὐδοκίμως, ὅπου οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης μεταχειρίζονται τὴν Ῥωμαϊκὴν, εἰς ποιήματα ὀηλονότι καὶ συγγράμματα συντάσσόμενα διὰ τοὺς σοφοὺς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὑπὸ πάντων ἐκμάθησις καὶ κοινή χρῆσις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι ἀδύνατος, μένει ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος ἡ διατύπωσις κοινῆς τινος γλώσσης χρησίμου εἰς τὰ λοιπὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα, εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ἀμβιωνος διδασκαλίαν, εἰς τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὰς κοινοβουλευτικὰς συζητήσεις, εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς τὴν ἐφημεριδογραφίαν καὶ εἰς τὰς διαφόρους τοῦ κοινωικοῦ βίου σχέσεις. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ τρίτη γνώμη, εἰς ἣς τὴν ἐξέτασιν μεταβαίνομεν.

Τὴν τρίτην γνώμην καθ' ἣν ἀνάγκη νὰ διαπλασθῆ ὡς κοινή τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα μέση τις μεταξὺ τοῦ χυδαῖσμου τῶν κατὰ τόπον διαλέκτων καὶ τῆς καθαρότητος καὶ γραμματικῆς ἀκριθείας τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ἀσπάζονται ὡς ἔλλογωτέραν οἱ πλείστοι τῶν λογίων τοῦ ἔθνους· ἀλλὰ δὲν συμφωνοῦσι πάντες περὶ τοῦ τύπου αὐτῆς, περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς καθαρότητος καὶ τῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Γραμματικὴν ἐγγύτητος. Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ κοινή αὕτη γλῶσσα πρέπει νὰ ἔχῃ βάσιν τὴν νῦν λαλουμένην, ἵνα μὴ καταστῆ τοῦ λαοῦ ἄλλοτρία· ἀλλ' ἐν ταύτῃ πρέπει νὰ καθαρισθῆ τῶν κατὰ τόπους ποικίλων χυδαῖσμων καὶ ρυθμισθῆ κατὰ τὸν κοινὸν τῆς ἀρχαίας Γραμ-

ματικῆς τύπον ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ἡ ῥύθμισις εἶναι δυνατὴ, ἦτοι ἐφ' ὅσον ἡ κατάληψις καὶ ἡ κατὰ μικρὸν εἰς κοινὴν χρῆσιν εἰσαγωγή τῆς οὕτως ἐρρυθμισμένης γλώσσης δὲν ὑπερβαίνει τὴν νοητικὴν τοῦ λαοῦ δύναμιν. Ὁ κανὼν οὗτος ἀπλῶς οὕτω τιθέμενος εἶναι ὀρθός· ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον παρέχει πολλὰς δυσκολίας καὶ γεννᾷ νέαν διαίρεσιν τῶν γνώμων. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς παρούσης ἐκατονταετηρίδος πολλὰ περὶ τούτου ἐγράφησαν. Πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς μάλιστα ἐπαναστάσεως ὁ Κοραῆς, ὁ Κοδρικᾶς, Νεόφυτος ὁ Δούκας, ὁ Γαζής, ὁ Φαρμακίδης, ὁ ἰατρὸς Κανέλλος καὶ ἄλλοι κατέστησαν τὸ περὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης ζήτημα ὑπόθεσιν σπουδαίων διατριβῶν καὶ πολλῶν φιλεριστικωτέρων ἐν ταῖς φιλολογικαῖς ἐφημερίσιν ἄρθρων. Ὑπερνεκὰ δὲ ἡ γνώμη τοῦ Κοραῆ, πρὸς ἣν οἱ πλείστοι τῶν λογίων ἀπέκλινον· ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατέκλυσε τὸν περὶ γλώσσης ἐκείνον διὰ γραφίδος καὶ μέλανος πόλεμον, ὃν διεδέχθη ὁ ὑπὲρ πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας διὰ ξίφους καὶ αἵματος. Ἀπὸ δὲ τῆς περατώσεως τούτου ἐπικρατεῖ εἰς γὰρ περὶ γλώσσης δοξασίας τῶν λογίων ὁμογενῶν ἀληθῆς ἀναρχία, τῶν μὲν ἀποκλινόντων εἰς τὸν ἠημοτικώτερον τύπον, τῶν δὲ ἀναρρίχωνμένων πρὸς τὸν ἀρχαῖον, τῶν δὲ κράμα τι τύπων ἀρχαίων καὶ νέων, ἐκλεκτῶν καὶ χυδαίων, ἀκρίτως ἀσπαζομένων, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι, ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ καὶ πολλάκις ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ ἀρχαίους τύπους μετὰ νέων χυδαίων ἀηδῶς μιγνυόντων. Πάντες αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπὸ τῆς ἀναρχίας ταύτης ἀπαλλαγῆς· ἀλλὰ πῶς κατορθοῦται αὕτη; Ἡ φύσις, ἢ ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους εἶναι παραδόξος. Ὡς ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος πολλοὶ μὲν γενναῖοι καὶ εἰς τὴν πατρίδα ἀφωσιωμένοι ἄνδρες ἀνεφάνησαν, μεγάλα κατορθώσαντες ἔργα καὶ μεγάλων ἐπαίνων ἀξιοθέντες, οὐδεὶς ὅμως ἀνεδείχθη ὑπερέχων τῶν ἄλλων ὑπεροχὴν τοιαύτην, ὅποια ἦτο ἱκανὴ ἵνα ἐλκύσῃ πρὸς αὐτὸν τὴν κοινὴν πάντων ἐμπιστοσύνην, καὶ τὸν καταστήσῃ κέντρον ἐνότητος τῆς ὅλης πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνεργείας τοῦ ἔθνους, οὕτω καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν ὑπὲρ τῆς διαπλάσεως κοινῆς τοῦ ἔθνους γλώσσης ἀγῶνα πολλοὶ μὲν λόγου ἀξιοὶ ἐφάνησαν ἀγωνισταί, πολὺ τι ἢ ὀλίγον εἰς τὴν διορθωσιν καὶ τὸν πλουτισμὸν αὐτῆς συντελέσαντες, οὐδεὶς ὅμως ἴσχυσε νὰ ἐνώσῃ ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ πάσης τῶν λογίων ὁμογενῶν τὰς ψήφους, καὶ διὰ τῶν ἰδίων του βημάτων νὰ χαράξῃ τὴν ὁδὸν, ἣν ἠθελοῦν βαδίσει πάντες, ἢ οἱ πλείστοι λόγοι Ἑλλήνες. Οὕτω τῶν πραγμάτων ἐχόντων, τίς ἐλπίς ὑπολείπεται, ὅτι ἡ προβαλλομένη ἐνταῦθα ὑπ' ἐμοῦ γνώμη θέλει ἀξιωθῆ πλειοτέρας ἐπιδοκιμασίας; Οὐδεμίαν τοιαύτη ἐλπίς ἠθέλεν ὑπάρχει, ἐὰν ἡ γνώμη αὕτη ἦτο ἴδια τις ἐπίνοια· ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν ἐκφέρω γνώμην ἴδιαν, μᾶλλον δὲ τὸ συναγόμενον τῆς παρατηρήσεως τοῦ τρόπου τοῦ γράφειν, ὃν οἱ πλείστοι καὶ κριτικώτεροι τῶν λογίων, μικρῶν τινῶν διαφορῶν ἐξαιρουμένων, σιωπηλῶς παραδέχονται. Παρατηροῦνται μὲν ἐκκλίσεις τινές καὶ ἐκτροπαὶ ἀπὸ τῆς σχεδιαζομένης ἐνταῦθα τροχιάς, παρ' ἄλλοις λογίοις ἄλλα· ἀλλὰ ταύτας λογιστέον ὡς τὰς διαταράξεις ἐκεῖνας τῶν κινουμένων οὐρανίων σωμάτων, αἷς τυχαῖαι καὶ μεταβληταὶ ἐπιδράσεις ἄλλων τινῶν σωμάτων παράγουσι, καὶ αἷς ἀφαιροῦντες οἱ ἀστρονόμοι εὐρίσκουσι τὴν κανονικὴν αὐτῶν τροχιάν.

Καθόλου παραδέχομαι τὸν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ ἐν τισὶ τῶν ἐπιστολῶν του τεθέντα κανόνα ὅτι ἕκαστος ὀφείλει γράφων νὰ γράφῃ οὕτως, ὥστε ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφομένων νὰ ἦναι δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ Γραμματικὴ τις τῆς γλώσσης· τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὀφείλει ὁ γράφων νὰ ἦναι τουλάχιστον σύμφωνος πρὸς ἑαυτὸν, ἦτοι ν' ἀκολουθῇ σταθερῶς κανόνας τινάς, ἐπομένως νὰ μὴ μεταχειρίζηται ἄλλοτε ἄλλους τύπους καὶ ἄλλοτε ἄλλον τρόπον συντάξεως, ὅτε μὲν αἰρόμενος ὑπάπτερος εἰς τὰς ὑπερνεφεῖς κορυφὰς τοῦ ἀρχαίου Ἑλικῶνος, ἄλλοτε δὲ καταπίπτων εἰς τὰ χθαμαλά πεδία, αἷτινα γεωργεῖ ὁ ὄγλος πρὸς ὑλικὴν του τροφήν, ὅτε μὲν ἀντλῶν ἐκ τῆς Κασταλίας ἢ Ἰπποκρήνης τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἄλλοτε δὲ ἐκ τῶν ἱλυοδίων τεναγῶν τοῦ χυδαϊσμοῦ. Τὸν κανόνα τούτον θέλω ἔχει ὑπ' ὄψιν, σχεδιάζων ἐν τοῖς ἐξῆς τὸν τύπον τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῆς γλώσσης θεωροῦνται δύο τινα, ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος, θέλω λαλήσει περὶ ἐκατέρων ἐν ἄλλῳ ἄρθρῳ (1).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Αὐγούστ. 1860.

Ὁ φίλος σας  
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ.

(1) Ὁ θέλει δημοσιευθῆ εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦ 1862. Σ. Ε.